

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનામત રાખેલ તારીખ: ૦૧/૦૪/૨૦૨૬

જાહેર કરેલ તારીખ: ૦૪/૦૫/૨૦૨૬

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

આર/ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૪૦૯/૨૦૦૮

સાથે

આર/ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૪૧૯/૨૦૦૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર?	હા	ના

=====

જગદીશભાઈ ચતુરભાઈ પટેલ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ: શ્રી પ્રદીપ પટેલ (૬૪૨) અપીલકર્તા નં. ૧, ૧.૧, ૧.૨, ૧.૩, ૧.૪ તરફે શ્રી યુવરાજ બ્રહ્મભટ્ટ, એ.પી.પી. સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૧ તરફે શ્રી શૈલેષ સી. શર્મા (૩૪૫૦) સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૨ તરફે

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

સીએવી જજમેન્ટ

=====

૧.૧ આ બંને મેટર્સમાં હકીકત અને કાયદાના સમાન પ્રશ્નો ઉદભવતા હોવાથી, આ બંને મેટર્સની સુનાવણી અને નિર્ણય આ સચુંકત ચુકાદા દ્વારા એકસાથે કરવામાં આવે છે.

૧.૨ ક્રિમિનલ કેસ નં. ૫૪૨૨/૨૦૦૬ અને ૫૩૩૧/૨૦૦૬ માં આણંદના વિદ્વાન ડૉ. એડિશનલ સીનિયર સિવિલ જજ અને જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ દ્વારા, ધ નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે ૨૭/૦૨/૨૦૦૭ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા નિર્દોષતાના ચુકાદા અને હુકમોથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, અપીલકર્તા મૂળ ફરિયાદીએ

ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં, "ધ કોડ") ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ આ અપીલો દાખલ કરેલ છે.

૨. આ અપીલો દાખલ કરવા તરફ દોરી જતી ટૂંકી હકીકતો એવી છે કે અપીલકર્તા (મૂળ ફરિયાદી) ખેડૂત હતા અને ખેતીનું કામ કરતા હતા; સામાવાળા નં. ૨ ને પૈસાની જરૂર હતી અને અપીલકર્તાએ, સામાવાળા નં. ૨ ના મિત્ર તરીકે, ૩,૨૬,૦૦૦/- રૂપિયા રોકડમાં ઉછીના આપ્યા હતા; સામાવાળા નં. ૨ એ ત્રણ મહિનાના સમયગાળામાં સદર રકમ પરત કરવાનું વચન આપ્યું હતું; પરંતુ તેમણે તે રકમ પરત ન કરતા, અપીલકર્તાએ તેની માંગણી કરી હતી. તેથી, સામાવાળા નં. ૨ એ ૩,૨૬,૦૦૦/- રૂપિયાની ચુકવણીના ભાગરૂપે નીચે મુજબના ચેક આપ્યા હતા.

ચેક નં. અને તારીખ	ડ્રોન ઓન	રકમ
નં. ૪૨૮૦૮૫ - ૦૭/૦૭/૨૦૦૬	યુનાઈટેડ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા	૩,૦૦,૦૦૦/-
નં. ૪૨૮૦૮૨ - ૦૮/૦૬/૨૦૦૬	યુનાઈટેડ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા	૧૦,૦૦૦/-
નં. ૪૨૮૦૮૩ - ૨૫/૦૭/૨૦૦૬	યુનાઈટેડ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા	૧૦,૦૦૦/-
નં. ૪૨૮૦૮૪ - ૦૫/૦૮/૨૦૦૬	યુનાઈટેડ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા	૬,૦૦૦/-

ચેક નં. અને તારીખ	ડ્રોન ઓન	રકમ
કુલ...		૩,૨૬,૦૦૦/-

૩,૦૦,૦૦૦/- રૂપિયા માટેનો ૦૭/૦૭/૨૦૦૬ તારીખનો ચેક નં. જરૂરિયાત રજૂ કરતા, તે 'અપૂરતું ભંડોળ' ને કારણે બેંક દ્વારા ચૂકવ્યા વિના પરત કરવામાં આવ્યો હતો અને ૧૦,૦૦૦/- રૂપિયા માટેનો ૦૮/૦૬/૨૦૦૬ તારીખનો ચેક નં. જરૂરિયાત રજૂ કરતા, સદર ચેક પણ 'અપૂરતું ભંડોળ' ને કારણે ચૂકવ્યા વિના પરત કરવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદીએ ધ નેગોશિએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ (ટૂંકમાં, 'ધ એન.આઈ. એક્ટ') ની જરૂરિયાતો મુજબ કાયદેસરની નોટિસ આપી હતી, પરંતુ રકમની ચુકવણી ન થતા, ફરિયાદીએ આરોપી વિરુદ્ધ અનુક્રમે ક્રિમિનલ કેસ નં. ૫૪૨૨/૨૦૦૬ અને ૫૩૩૧/૨૦૦૬ દાખલ કર્યા હતા.

૩. ફરિયાદીની ચકાસણી અને દસ્તાવેજોને ધ્યાનમાં લઈને, ફરિયાદો નોંધવામાં આવી હતી, સમન્સ પાઠવીને આરોપીને બોલાવવામાં આવ્યો હતો, આરોપી કોર્ટ સમક્ષ હાજર રહ્યો હતો, અને તેને ફરિયાદ તથા દસ્તાવેજો આપવામાં આવ્યા હતા. આરોપીનું નિવેદન નોંધતા, તેણે ગુનો કબૂલ કર્યો ન હતો અને ટ્રાયલ ચલાવવાની માંગણી કરી હતી.

જ. કેસ સાબિત કરવા માટે, ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ વિવિધ મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, જેનું વર્ણન વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓમાં કરવામાં આવ્યું છે:

: મૌખિક પુરાવા :

ક્રમ	વિગત	સી.સી. નં. પજરર/૨૦૦૬ ના આંક નં.	સી.સી. નં. પ૩૩૧/૨૦૦૬ ના આંક નં.
૧.	ફરિયાદી ની જુબાની	૨૦	૨૨

: દસ્તાવેજી પુરાવા :

ક્રમ નં.	વિગત	સી.સી. નં. પજરર/૨૦૦૬ ના આંક નં.	સી.સી. નં. પ૩૩૧/૨૦૦૬ ના આંક નં.
૧.	ચેક	૧૨	૨૧
૨.	પે સ્લિપ	૧૩	૨૨
૩.	બેંક રિટર્ન મેમો	૧૪	૨૩

ક્ર. સં. નં.	વિગત	સી.સી. નં. ૫૪૨૨/૨૦૦૬ ના આંક નં.	સી.સી. નં. ૫૩૩૧/૨૦૦૬ ના આંક નં.
૪.	બેંક પત્ર	૧૫	૨૪
૫.	નોટિસ	૧૬	૨૫
૬.	પોસ્ટલ રસીદ	૧૭	૨૬
૭.	યુ.પી.સી. સર્ટિફિકેટ	૧૮	૨૭
૮.	આર.પી.એ.ડી. રસીદ	૧૯	૨૮

બચાવપક્ષ દ્વારા નીચે મુજબના પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા છે:

ક્રમ નં.	વિગત	સી.સી. નં. ૫૪૨૨/૨૦૦૬ ના આંક નં.	સી.સી. નં. ૫૩૩૧/૨૦૦૬ ના આંક નં.
૧.	નોટિસના જવાબની નકલ	૨૧/૧	૩૧/૧
૨.	એકાઉન્ટ નં. ૯૦૦ ની અસલ પાસબુક	૨૧/૨	૩૧/૨
૩.	એકાઉન્ટ નં. ૮૮૭ ની અસલ પાસબુક	૨૧/૩	૩૧/૩

૫. બંને પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી અને ફરિયાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે એવું ઠેરવીને કે ફરિયાદી વાજબી શંકાથી પરે કેસ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે, આરોપીને ગુનામાંથી મુક્ત કર્યા હતા.

૬.૧ અપીલકર્તા-મૂળ ફરિયાદી તરફે વિદ્વાન વકીલે કેસની હકીકતો દર્શાવી છે અને આ કોર્ટને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ નોંધાયેલા મૌખિક અને દસ્તાવેજી બંને પુરાવાઓ તપાસવા માટે જણાવીને, એવી અરજ કરી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ

પુરાવાઓને સાચા અર્થમાં અને યોગ્ય દ્રષ્ટિકોણથી સમજવામાં નિષ્ફળ રહી છે; અને ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીને નિર્દોષ છોડવામાં ભૂલ કરી છે. એવી અરજ કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવામાં દેખાતી વિરોધાભાસી બાબતો અને/અથવા બાકાત રાખેલી બાબતો પર વધુ ભાર આપવો જોઈતો ન હતો અને જે બિંદુઓ આરોપીને સદર ગુના સાથે જોડે છે, તેને મહત્વ આપવું જોઈતું હતું. એવી અરજ કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે ભૂલથી એવા નિષ્કર્ષ પર આવી છે કે ફરિયાદપક્ષ તેનો કેસ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યો છે. એવી પણ અરજ કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન જજે એ જોવું જોઈતું હતું કે રેકૉર્ડ પર રજૂ કરાયેલા પુરાવા વિશ્વસનીય અને માનવા યોગ્ય છે અને તે વાજબી શંકાથી પરે સાબિત થયું હતું કે આરોપીએ સદર ગુનો કર્યો હતો. તેથી, એવી અરજ કરવામાં આવી છે કે આ કોર્ટ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ થયેલા પુરાવાઓને મૂલવીને આ અપીલ મંજૂર કરવા મહેરબાની કરશો.

૬.૨ અપીલકર્તા-ફરિયાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા એવી અરજ કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે એ નિષ્કર્ષ પર આવવામાં ભૂલ કરી છે કે નોટિસ સામાવાળા નં. ૨ ને યોગ્ય રીતે બજાવવામાં આવી ન હતી; કે ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૯ એક કાયદેસરની ધારણા ઉભી કરે છે કે ચેક ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ઉદ્દેખિત સ્વરૂપમાં જારી કરવામાં આવ્યો છે અને તે હંમેશા દેવાની અથવા અન્ય જવાબદારીની ચુકવણીના ભાગરૂપે જારી કરવામાં આવે છે અને તે સાબિત કરવાનું કામ આરોપીનું છે કે સદર ચેક કોઈ દેવા અથવા

જવાબદારીની ચુકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યો ન હતો. તેથી, તેમણે અરજ કરી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીને નિર્દોષ છોડવામાં ભૂલ કરી છે અને તેથી, આ અપીલ મંજૂર કરવા મહેરબાની કરશો.

૭. તેની સામે, લડત આપનાર સામાવાળા/ઓના વકીલે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા વાદગ્રસ્ત ચુકાદાને ટેકો આપ્યો છે અને એવી અરજ કરી છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીને નિર્દોષ છોડવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટે શક્ય હોય તેવો દ્રષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે, કારણ કે ફરિયાદી તેનો કેસ વાજબી શંકાથી પરે સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે. તેથી, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમની પુષ્ટિ કરીને હાલની અપીલ રદ કરવા માટે અરજ કરવામાં આવે છે.

નોંધવામાં આવે છે કે આ મેટર્સમાં રાજ્ય એ ઔપચારિક સામાવાળા છે. જોકે, વિદ્વાન એ.પી.પી. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ વાદગ્રસ્ત ચુકાદાને ટેકો આપશે.

૮. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં, રેકૉર્ડ પરના મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાઓને સ્વતંત્ર રીતે અને નિષ્પક્ષપણે ધ્યાનમાં લેતા અને ટ્રાયલ કોર્ટના વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમને ધ્યાનમાં લેતા, કોર્ટે નીચેની બાબતોને મહત્વ આપ્યું છે:

૮.૧ ફરિયાદના વાંચન પરથી, એવું ફલિત થાય છે કે ફરિયાદીએ આરોપીને મિત્રતાના નાતે લોન આપી હતી, જેના માટે, આરોપીએ ચાર ચેક આપ્યા હતા, તેમાંથી, ૩,૦૦,૦૦૦/- રૂપિયા અને ૧૦,૦૦૦/- રૂપિયાના બે ચેક

અનાદરિત થયા હતા, જેના માટે, ફરિયાદી દ્વારા ફોજદારી ફરિયાદો દાખલ કરવામાં આવી છે. એવું ફલિત થાય છે કે ફરિયાદીએ આરોપીને નોટિસ આપી હતી, જે આરોપીને યોગ્ય રીતે મળી હતી, અને આરોપીએ સદર નોટિસનો જવાબ પણ દાખલ કર્યો છે.

૮.૨ નોટિસના જવાબમાં, અસલ આરોપીએ એવો બચાવ કર્યો છે કે સદર ચેક, જોકે તેના દ્વારા સહી થયેલ હોવા છતાં, જામીન તરીકે આપવામાં આવ્યો હતો અને સદર ચેકનો એકાઉન્ટ હોલ્ડર તેનો ભાઈ હતો. બચાવપક્ષે, સદર હકીકત સાબિત કરવા માટે, દસ્તાવેજ પુરાવા પણ રજૂ કર્યા છે. ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આપેલા નિવેદનમાં પણ, આરોપીએ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે સદર ચેક તેના ભાઈના એકાઉન્ટમાંથી આપવામાં આવ્યો હતો.

૮.૩ હકીકત એ છે કે અસલ આરોપીએ પોતે જણાવ્યું છે કે તેણે સદર ચેક પર સહી કરી છે અને ચેકમાં દર્શાવેલી રકમ પણ તેના દ્વારા જ લખવામાં આવી છે. બેંક તરફથી મળેલી સ્વીકૃતિ જણાવે છે કે સદર ચેક 'અપૂરતું ભંડોળ' ને કારણે અનાદરિત થયો છે અને ચેક પરની સહી મળતી નથી, પરંતુ હકીકત એ છે કે સદર ચેક આરોપીના ભાઈના એકાઉન્ટમાંથી જારી કરવામાં આવ્યો હતો, જેનું નામ કિરિટભાઈ દરજી છે.

૮.૪ જો સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, તો દસ્તાવેજ નં. ૨ એ એકાઉન્ટ નં. ૯૦૦ ની પાસબુક છે, જેમાંથી, સદર ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો. સદર ચેકનો

એકાઉન્ટ હોલ્ડર કિરિટભાઈ દરજી છે, જે આરોપીનો ભાઈ છે. તેથી, ચેક પર આરોપીની સહી છે અને એકાઉન્ટ હોલ્ડર કિરિટભાઈ દરજી છે; જેનો અર્થ એ છે કે ચેક કિરિટભાઈ દરજી દ્વારા સંચાલિત એકાઉન્ટમાંથી ડ્રો કરવામાં આવ્યો હતો અને આરોપી દ્વારા નહીં.

૮.૫ હાલના કેસમાં, બચાવપક્ષ અને સાક્ષીઓની ઉલટતપાસને ધ્યાનમાં લીધા પછી, ફરિયાદીએ ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૪૨૦, ૪૬૫, ૪૬૭, ૪૬૮ અને ૪૭૧ હેઠળના ગુનાઓ ઉમેરવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી, પરંતુ વિજ્ઞાન ટ્રાયલ કોર્ટે સદર અરજી ફગાવી દીધી હતી.

૮.૬ ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૧૩૮. ખાતામાં અપૂરતા ભંડોળને કારણે ચેકનો અનાદર, વગેરે.

જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા તેના દ્વારા બેંકમાં રાખવામાં આવેલા ખાતામાંથી કોઈ અન્ય વ્યક્તિને કોઈ પણ રકમની ચુકવણી માટે ડ્રો કરવામાં આવેલ કોઈ ચેક, તે ખાતામાંથી કોઈ પણ દેવા અથવા અન્ય જવાબદારીની સંપૂર્ણ અથવા આંશિક ચુકવણી માટે, બેંક દ્વારા ચૂકવ્યા વિના પરત કરવામાં આવે, કાં તો ખાતામાં રહેલી રકમ ચેકને માન આપવા માટે અપૂરતી હોવાને કારણે અથવા તે બેંક સાથે કરેલા કરાર મુજબ તે ખાતામાંથી ચૂકવવાની વ્યવસ્થા કરેલી રકમ કરતા વધી જતી હોવાને કારણે, તો તે વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો હોવાનું માનવામાં આવશે અને આ અધિનિયમના અન્ય કોઈ પણ જોગવાઈઓને પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના, તેને "બે

વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય તેવી મુદતની" જેલની સજા અથવા ચેકની રકમના બમણા સુધીના દંડ અથવા બંનેની સજા કરવામાં આવશે:

પરંતુ આ કલમમાં રહેલી કોઈપણ બાબત લાગુ પડશે નહીં સિવાય કે –

(એ) ચેક તેના પર ડ્રો કરવામાં આવ્યો હોય તે તારીખથી છ મહિનાના સમયગાળામાં અથવા તેની માન્યતાના સમયગાળા દરમિયાન, જે વહેલું હોય, બેંકમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય.

(બી) ચેકનો પેઈ અથવા ધારક, જે પણ કિસ્સો હોય, ચેકના ડ્રોઅરને, બેંક તરફથી ચેક ચૂકવ્યા વિના પરત થયાની માહિતી મળ્યાના "ત્રીસ દિવસની અંદર", લેખિતમાં નોટિસ આપીને સદર રકમની ચુકવણીની માંગણી કરે, અને

(સી) આવા ચેકનો ડ્રોઅર, સદર નોટિસ મળ્યાના પંદર દિવસની અંદર, પેઈ અથવા, જે પણ કિસ્સો હોય, ચેકના ધારકને સદર રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય.

સ્પષ્ટીકરણ: આ કલમના હેતુ માટે, "દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી" એટલે કાયદેસર રીતે વસૂલ કરી શકાય તેવું દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી."

૮.૭ માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ જુગેશ સેહગલ વિરુદ્ધ શમશેર સિંહ ગોગી ના કેસમાં, જે ૨૦૦૯(૧૪) એસ.સી.સી. ૬૮૩ માં રિપોર્ટ થયેલ છે, તેવી જ સ્થિતિ ઉદભવી હતી. સદર કેસની હકીકતોમાં, ચેક આરોપીએ પોતાના ખાતામાંથી નહીં પરંતુ અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા સંચાલિત ખાતામાંથી ડ્રો કર્યો હતો. માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે ઠેરવ્યું હતું કે ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ નો પ્રથમ

ઘટક, કે ચેક તેના દ્વારા સંચાલિત ખાતા પર ડ્રો કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ, તે સંતોષાયો ન હતો. પેરા નં. ૧૩, ૧૪ અને ૧૫ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૧૩. એ સ્પષ્ટ છે કે આ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનો રચવા માટે, નીચેના ઘટકો સંતોષવા જરૂરી છે:

(૧) વ્યક્તિએ તેના દ્વારા બેંકમાં રાખવામાં આવેલા ખાતામાંથી અન્ય વ્યક્તિને ચોક્કસ રકમની ચુકવણી માટે તે ખાતામાંથી ચેક ડ્રો કર્યો હોવો જોઈએ;

(૨) ચેક કોઈ પણ દેવા અથવા અન્ય જવાબદારીની સંપૂર્ણ અથવા આંશિક ચુકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ;

(૩) તે ચેક તે ડ્રો કરવામાં આવ્યો હોય તે તારીખથી છ મહિનાના સમયગાળામાં અથવા તેની માન્યતાના સમયગાળા દરમિયાન, જે વહેતું હોય, બેંકમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ;

(૪) તે ચેક બેંક દ્વારા ચૂકવ્યા વિના પરત કરવામાં આવ્યો હોય, કાં તો ખાતામાં રહેલી રકમ ચેકને માન આપવા માટે અપૂરતી હોવાને કારણે અથવા તે બેંક સાથે કરેલા કરાર મુજબ તે ખાતામાંથી ચૂકવવાની વ્યવસ્થા કરેલી રકમ કરતા વધી જતી હોવાને કારણે;

(૫) ચેકનો પેઈ અથવા ધારક, ચેકના ડ્રોઅરને, બેંક તરફથી ચેક ચૂકવ્યા વિના પરત થયાની માહિતી મળ્યાના ૧૫ દિવસની અંદર લેખિતમાં નોટિસ આપીને સદર રકમની ચુકવણીની માંગણી કરે;

(ક) આવા ચેકનો ડ્રોઅર, સદર નોટિસ મળ્યાના ૧૫ દિવસની અંદર, પેઈ અથવા ચેકના ધારકને સદર રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય;

સંચિત હોવાથી, જ્યારે ઉપર જણાવેલ તમામ ઘટકો સંતોષાય છે ત્યારે જ જે વ્યક્તિએ ચેક ડ્રો કર્યો હોય તે આ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવાનું માની શકાય છે.

૧૪. આપણા સમક્ષના કેસમાં, ઉપર ટૂંકમાં નોંધેલી હકીકતો અને ફરિયાદના પેરા ૩ માં જે રીતે અવતરણ કરવામાં આવ્યું છે તે મુજબ, એ સ્પષ્ટ છે કે બેંક તરફથી રિટર્ન મેમો મળ્યા પછી, ફરિયાદીને એ સમજાયું હોવાનું જણાવાયું છે કે અનાદરિત ચેક એક એવા ખાતામાંથી જારી કરવામાં આવ્યો હતો જે આરોપી નં.

૧-આ અપીલકર્તા દ્વારા નહીં, પરંતુ શિલ્પા ચૌધરી દ્વારા રાખવામાં આવતું હતું.

૧૫. હકીકતમાં અને કદાચ સદર જાણકારી મળ્યા પછી, ૨૦ જાન્યુઆરી ૨૦૦૧ ના રોજ, ફરિયાદીએ તમામ આરોપીઓ વિરુદ્ધ ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (આઈ.પી.સી.) ની કલમ ૪૨૦, ૪૬૭, ૪૬૮, ૪૭૧, ૪૦૬ હેઠળ ગુનાઓ માટે એફ.આઈ.આર. દાખલ કરી હતી. આમ, તેમાં કોઈ વિવાદ નથી કે ચેક, જે આ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળની ફરિયાદનો વિષય છે, તે અપીલકર્તા દ્વારા ઇન્ડિયન બેંક, સોનીપત શાખામાં તેના દ્વારા રાખવામાં આવેલા ખાતા પર ડ્રો કરવામાં આવ્યો ન હતો. તે બાબત હોવાથી, તેમાં થોડી શંકા છે કે આ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ નો સૌથી પહેલો ઘટક, જે ઉપર દર્શાવેલ છે, તે

સંતોષાયો નથી અને પરિણામે આ અપીલકર્તા વિરુદ્ધ આ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવા બદલનો કેસ સાબિત કરી શકાતો નથી."

૮.૮ બીજા એક તાજેતરના કેસમાં, બિજોય કુમાર મોની વિરુદ્ધ પરેશ મન્ના અને અન્ય ના કેસમાં જે ૨૦૨૪ આઈ.એન.એસ.સી. ૧૦૨૪ માં રિપોર્ટ થયેલ છે, તેમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા પેરા ૭૩ માં નીચે મુજબ અવલોકન અને ઠેરવવામાં આવ્યું છે:

"૭૩. ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે ભંડોળની અછત માટે પરત કરવામાં આવેલ ચેક વ્યક્તિ દ્વારા તેના દ્વારા રાખવામાં આવેલા ખાતા પર ડ્રો કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ. જો આ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ નો અર્થ એવો કરવામાં આવે કે ભલે કોઈ વ્યક્તિ તેના દ્વારા નહીં રાખવામાં આવેલા ખાતા પર ચેક ડ્રો કરે; તો જો ચેક ભંડોળની અછત માટે પરત કરવામાં આવે તો તે જવાબદાર રહેશે, તો તે કાયદાના શબ્દો સાથે અન્યાય કરવા સમાન હશે. આવો અર્થઘટન અતાર્કિક અને અણધાર્યા પરિણામો તરફ દોરી જશે."

૮.૯ તેથી, માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના બંધનકર્તા ચુકાદાને ધ્યાનમાં લેતા અને ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ ના સામાન્ય વાંચન પરથી, સદર અધિનિયમ હેઠળ ગુનો રચવા માટે ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ ના તમામ ઘટકો સંતોષવા જોઈએ. હાલના કેસમાં, જોકે તે સાબિત થયું છે કે ચેક લોનની ચુકવણી માટે જારી કરવામાં આવ્યા છે, સદર ચેક આરોપી દ્વારા સહી થયેલ છે અને આરોપી દ્વારા જ તેના પર રકમ પાછા લખવામાં આવી છે, હકીકત એ છે કે

ચેક આરોપી દ્વારા સંચાલિત ખાતા પર ડ્રો કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ અને જો સદર ચેક આરોપી દ્વારા સંચાલિત ખાતા પર ડ્રો કરવામાં ન આવ્યો હોય અને કોઈ અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવ્યો હોય, જે ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ નો પ્રથમ ઘટક છે, તો તે ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ ની જોગવાઈઓને આકર્ષશે નહીં.

૮.૧૦ તેમાં કોઈ વિવાદ નથી કે પ્રસ્તુત ચેક આરોપી દ્વારા યુનાઈટેડ બેંક ઓફ ઈન્ડિયામાં તેના દ્વારા સંચાલિત ખાતા પર ડ્રો કરવામાં આવ્યો નથી. તે હોવાથી, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે આ અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ નો સૌથી પહેલો ઘટક સંતોષાયો નથી અને પરિણામે, આરોપી વિરુદ્ધ ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનો કર્યો હોવા બદલનો કેસ સાબિત કરી શકાતો નથી. જે ખાતામાંથી ચેક જારી કરવામાં આવ્યો હતો તે આરોપીના નામે ન હતો અને તેથી, ધ એન.આઈ. એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ ના જરૂરી ઘટકોમાંથી એક સંતોષાયો ન હતો.

૯. વધુમાં, અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન વકીલ આ મેટરમાં કોઈ વિપરીત દ્રષ્ટિકોણ લેવા માટે કોઈ પુરાવા બતાવવાની સ્થિતિમાં નથી અથવા નીચેની કોર્ટનો અભિગમ કોઈ સ્પષ્ટ ગેરકાનૂનીતાથી દૂષિત છે અથવા નિર્ણય અતાર્કિક છે અથવા નીચેની કોર્ટે રેકૉર્ડ પરના ભૌતિક પુરાવાઓને અવગણ્યા છે. મેટરની ઉપરોક્ત દ્રષ્ટિએ, આ કોર્ટનો સુવિચારિત અભિપ્રાય છે કે વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ પસાર કરવામાં નીચેની કોર્ટ સંપૂર્ણપણે ન્યાયી હતી.

૧૦. કેસની ઉપરોક્ત હકીકતો અને સંજોગો અને ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ અપીલની વ્યાપકતાને ધ્યાનમાં લેતા, માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલા કાયદાને ધ્યાનમાં લેતા, નિર્દોષતાના વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમમાં દખલ કરવા માટે કોઈ કેસ બનતો નથી.

૧૧. કેસની ઉપરોક્ત હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતા, સમગ્ર પુરાવાના મારા કાળજીપૂર્વક પુનઃમૂલ્યાંકન પર, મને જાણવા મળ્યું છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તથ્યના નિષ્કર્ષમાં કોઈ ખામી કે અનિયમિતતા નથી અને સંજોગો હેઠળ, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં જણાવેલા વિગતવાર કારણોસર સામાવાળા આરોપીને નિર્દોષ ઘોષ્યા છે અને હું પણ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટના નિર્દોષતા તરફ દોરી જતા દ્રષ્ટિકોણ/નિષ્કર્ષનું સમર્થન કરું છું.

૧૨. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને ઉપર જણાવેલા કારણોસર, હાલની ક્રિમિનલ અપીલો નિષ્ફળ જાય છે અને તે રદ થવા પાત્ર છે અને તે મુજબ રદ કરવામાં આવે છે. રેકૉર્ડ અને પ્રોસિડીંગ્સ તુરંત સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટને મોકલી આપવી.

(સંજીવ જે. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

શ્રીલતા

આ હુકમની અસલ પર માનનીય ન્યાયમૂર્તિની સહી થયેલ છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.